

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สถานภาพความร่วมมือและการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน 3) เพื่อศึกษาความต้องการความร่วมมือ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน และ 4) เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคสำหรับประเทศไทยและประชาคมอาเซียน

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานและบทบาทในกิจกรรมความร่วมมือ ในระดับภูมิภาค ชาวไทย 8 คน ชาวต่างประเทศ 7 คน ผู้รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความร่วมมือจากสถาบันที่มีความร่วมมือ 5 แห่ง ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 34 คน

เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา และสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ หาความถี่ ร้อยละ และค่าดัชนีความสอดคล้อง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานภาพความร่วมมือและการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาค

ความร่วมมือในวงการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคอาเซียน เริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) โดยการก่อตั้งสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรียกโดยย่อว่าคอนซาล แต่เน้นห้องสมุด บรรณารักษ์ และวิชาชีพ แม้จะมีวัตถุประสงค์ครอบคลุมเรื่อง การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยมีธรรมนูญลงวันที่ 26 มีนาคม 2549 ใช้เป็นแนวทางการบริหาร ผลงานที่สำคัญ คือ การจัดประชุมทางวิชาการทุกสามปี โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและวิจัยรวมอยู่ด้วย

ความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคอาเซียน ยังไม่มีการดำเนินการรวมกลุ่มโดยเฉพาะ แต่มีการดำเนินการในระดับทวีปเอเชียซึ่งครอบคลุมอาเซียนและนักวิชาการทางสารสนเทศศาสตร์ในประเทศกลุ่มอาเซียน โดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ และไทย มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและการบริหารจัดการในทุกกลุ่มความร่วมมือ คือ ALIEP, ALIRG, CISAP โดยมีการดำเนินการภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือ หรือข้อตกลงในการจัดตั้ง ส่วนรูปแบบกิจกรรมความร่วมมือเน้นการประชุมทางวิชาการ

2. ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการความร่วมมือ ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ประเด็นกระแสโลก ความร่วมมือของประชาคมอาเซียน การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษาและวิชาชีพ ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ความต้องการของบุคลากรและวิชาชีพ และบทเรียนความสำเร็จของความร่วมมือ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการความร่วมมือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความแตกต่างของประเทศในประชาคมอาเซียน และพัฒนาการของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในแต่ละประเทศ และปัจจัยภายใน ได้แก่ ความพร้อมของแต่ละประเทศ สถาบัน ในด้านนโยบาย โครงสร้างการบริหาร และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา และวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน

3. ความต้องการความร่วมมือ *ด้านการจัดการศึกษา* จำแนกเป็น หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ นักศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา *ด้านการวิจัย* จำแนกเป็นการกำหนดโจทย์วิจัยในภูมิภาคอาเซียน การวิจัยร่วม การสนับสนุนทุนวิจัย และการจัดกิจกรรมทางวิชาการ เกี่ยวข้องกับการวิจัย และมีข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ ส่งเสริมให้มีความร่วมมือในระดับภูมิภาคในสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์มากขึ้น และให้มีการจัดทำบันทึกความร่วมมืออย่างเป็นทางการ

4. ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ ที่พัฒนาขึ้น แบ่งเป็น 5 ตอน ตอนที่ 1 แนวคิดพื้นฐานในการบริหารจัดการความร่วมมือ โดยยึดหลัก 3 S- Start Small- Spirit – System - Sustain ประกอบด้วย การเริ่มต้นจากจุดเล็ก ความร่วมมือร่วมใจ การทำงานอย่างเป็นระบบ เป้าหมายความยั่งยืน ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการความร่วมมือ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ความร่วมมือด้านการจัดการศึกษา เน้น หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ นักศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ความร่วมมือด้านการวิจัย เน้นการกำหนดโจทย์วิจัยอาเซียน การวิจัยร่วมกัน การเป็นผู้ประเมินคุณภาพการจัดทำวารสารวิชาการ/วิจัยในวิชาชีพของภูมิภาคอาเซียน และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเชิง

ยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัยในด้านแผนการดำเนินการ
จำแนกเป็นระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือในวงการสารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียน แม้จะเริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) โดยการก่อตั้งสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือคอนซาล และแม้มีวัตถุประสงค์ครอบคลุมเรื่องการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ แต่ผลงานที่ผ่านมามุ่งเน้นห้องสมุด บรรณารักษ์ และวิชาชีพ และไม่ได้ผลงานที่เด่นชัดที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางด้านการศึกษาและวิจัยโดยตรง และแม้จะมีความพยายามเสนอให้สภาฯ มีบทบาทในการรับรองหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาในภูมิภาคอาเซียน โดย Khoo; Majiid & Chaudhry, (2003) ได้เสนอแนวคิดให้สภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กำกับดูแล โดยให้มีคณะกรรมการหนึ่งชุดเรียกว่า คณะกรรมการที่ปรึกษาของคอนซาลด้านการรับรองคุณภาพ (CONSAL Advisory Committee on Accreditation (CACA)) โดยเน้นย้ำว่าความร่วมมือในการพัฒนาระบบการรับรองหลักสูตรจะช่วยเพิ่มคุณภาพของบัณฑิตและการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้สถาบันได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเอื้อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาค ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบัน การพัฒนาอาจารย์ และบุคลากรในวิชาชีพ แต่มิได้มีผลการดำเนินงาน

จากการวิเคราะห์การจัดการความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียน และในทวีปเอเชีย ซึ่งครอบคลุมภูมิภาคอาเซียนด้วย จะเห็นว่ารากฐานของการก่อตั้งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการในภูมิภาค แบบไม่เป็นทางการและค่อยๆ พัฒนาเป็นลำดับ สอดคล้องกับที่ Khoo (2013) ระบุว่า การเข้าประชุม สัมมนาทางวิชาการเป็นโอกาสที่นักวิชาการได้ทำความรู้จักกันและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและขยายผลเป็นความร่วมมืออย่างเป็นทางการต่อไป และสอดคล้องกับ การรวมกลุ่ม *Asia Library & Information Research Group (ALIRG)* ซึ่งเริ่มจากการรวมกลุ่มของนักวิชาการ/นักวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์จาก ไต้หวัน สิงคโปร์และไทย และเริ่มต้นกิจกรรมโดยการจัดการประชุมทางวิชาการ และต่อมาได้ขยายความร่วมมือไปยังสถาบันอุดมศึกษาในประเทศมาเลเซีย อินเดีย และฟิลิปปินส์

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ที่พบในภูมิภาคอาเซียนสอดคล้องกับผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความร่วมมือในการวิจัยของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในแอฟริกาใต้ของ Ocholla (2008); Maluleka, Onyancha & Ajiferuke (2015) พบว่าความร่วมมือของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคยัง

อ่อนแอ และอยู่ในรูปของความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ ความร่วมมือในการวิจัยยังมีน้อย อุปสรรคที่สำคัญของความร่วมมือ คือ ไม่มีเวลา ค่าใช้จ่าย ขาดแหล่งทุนสนับสนุน การสื่อสาร การแพร่กระจายสารสนเทศ สถานที่ตั้ง ระยะทาง ระยะเวลา วัฒนธรรมการทำงาน จริยธรรม จิตวิทยา ความไม่เต็มใจแบ่งปัน

3. ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษา และวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ ที่พัฒนาขึ้น มีลักษณะเด่นดังนี้

3.1 มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและมีกระบวนการหลายขั้นตอนโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน จากผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผลการศึกษาความต้องการความร่วมมือของประเทศในภูมิภาคอาเซียน และการสอบถามความคิดเห็นของนักวิชาการ นักวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้องทำให้ทราบสภาพความร่วมมือในภูมิภาค ปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาและบริหารจัดการความร่วมมือ ทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน และความต้องการของประเทศสมาชิก นำมาหาคำตัดชิ้นความสอดคล้อง และนำมาหาข้อสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์

3.2 สาระสำคัญของข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่นำเสนอสอดคล้องกับแนวคิดหลักการ สภาพและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความร่วมมือจากผลการวิจัยนี้และที่ปรากฏในผลการวิจัยของ ชูติมา สัจจามันท์ กาญจนนา ใจกว้าง และ สมสรวง พลดีกุล (2551) ชูติมา สัจจามันท์ กาญจนนา ใจกว้าง และ น้ำทิพย์ วิภาวิน (2554) รายงานผลการสัมมนาการพัฒนาความร่วมมือและเครือข่ายสถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในกลุ่มประชาคมอาเซียน จัดโดยแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2556) ตลอดจนนโยบายของรัฐ กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551 – 2565) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 2550) แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556) แนวทางความตกลงร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ พ.ศ. 2550 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) และสอดคล้องกับกิจกรรมการพัฒนาสู่ความเป็นสากลจากผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยของไทยและต่างประเทศ ของชูติมา สัจจามันท์ (2558) ในเรื่องรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาสู่ความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Khoo; Majiid & Chaudhry (2003) ได้นำเสนอมาตั้งแต่ ค.ศ.2013 ให้มีระบบการรับรองหลักสูตรการศึกษาวិชา

บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียน และแนวคิดในเรื่องนี้ได้รับการนำเสนออีกครั้งในการสัมมนาการพัฒนาความร่วมมือและเครือข่าย สถาบันการศึกษา สารสนเทศศาสตร์ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน จัดโดยแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2556) และผลการวิจัยของชุตินา สัจจนันท์ (Sacchanand, 2015) นอกจากนี้ยังสอดคล้องเชื่อมโยงกับวาระของอาเซียน เช่น เรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา เครือข่ายประกันคุณภาพอาเซียน(ASEAN Quality Assurance Network – AQAN) และกรอบการประกันคุณภาพการอุดมศึกษาอาเซียน (ASEAN Quality Assurance Framework for Higher Education- AQAFHE) โดยการพัฒนาความร่วมมือต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ที่มีความเข้มแข็งเฉพาะด้าน หรืออาจารย์ นักวิชาการ นักวิชาชีพ ในภูมิภาค ควรเป็นแกนนำ ในประเด็นต่างๆ รวมทั้งสมาคมวิชาชีพ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรการศึกษาและความร่วมมือทางการศึกษาของอาเซียนที่ศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยการอุดมศึกษา และพัฒนา (SEAMEO Regional Institute for Higher Education and Development: RIHED) ตั้งอยู่ที่ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญ และต้องมีการบริหารจัดการ และการวางแผนการทำงานอย่างมีระบบตั้งแต่เริ่มต้น โดยมุ่งเน้นความยั่งยืนในบริบทของการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคและของโลก

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่นำเสนอสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางแก่สถาบันการศึกษา สมาคมวิชาชีพ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ผู้บริหารทั้งในระดับกำหนดนโยบาย การวางแผนของมหาวิทยาลัย คณะโปรแกรมวิชา สามารถนำข้อเสนอแนะไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยและสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน โดยเฉพาะการพัฒนาความพร้อมของสถาบันการศึกษาระบบบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ บุคลากรในวิชาชีพและนักศึกษา

1.2 ผู้บริหารสมาคมวิชาชีพ ในฐานะองค์กรตัวแทนของวิชาชีพควรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการความร่วมมือในการศึกษาและวิจัย โดยการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานที่เกี่ยวข้องผ่านสภาคอนซาล และองค์กรระดับภูมิภาคอื่นๆ เช่น องค์กรซีมีโอ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ในการนำข้อเสนอแนะไปใช้ สถาบันสามารถเริ่มต้นจากกรอบหรือขอบเขตเฉพาะที่สนใจและพัฒนาตามลำดับ รวมทั้งเริ่มต้นโดยการจับคู่ระหว่างสถาบัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในภาพกว้าง จึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การศึกษา การวิจัย และการพัฒนาบุคลากรวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์สำหรับภูมิภาคอาเซียน

2.2 ควรมีการวิจัยและพัฒนาต้นแบบความร่วมมือเฉพาะเรื่องที่อยู่ในความสนใจ การรวมกลุ่มผู้สนใจในเรื่องเดียวกัน เช่น การรู้สารสนเทศ เป็นต้น

2.3 ควรมีการวิจัยเจาะลึกการบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างสถาบัน การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน และเสนอแนวปฏิบัติที่ดี

